

KÖKEN MİTLERİ EVLİLİK KURUMUNUN ORTAYA ÇIKIŞINI NASIL AÇIKLIYORDU?*

HOW DID THE ORIGIN MYTHS EXPLAIN THE ORIGIN OF THE MARRIAGE INSTITUTION?

Mehmet AÇA**

ÖZ: Geleneksel toplumlarda evlilik, sadece evlenenler için değil, onların içinde yaşadıkları toplumlar için de önemlidir. Toplumun varlığının devamını mümkün kılacak kuşakların yetiştirilmesini sağlayan evlilik, önemli bir toplumsal iş durumundadır. Bu nedendir ki, evlilik bir tören eşliğinde gerçekleştirilmiş, evlenenler “eşit” ve “olgun” insanlar sıfatıyla diğer “eşit” ve “olgun” insanların oluşturduğu topluma “üreme” ve “bereket” odaklı ritüeller eşliğinde kabul edilmişlerdir.

Toplum hayatının korunabilmesi ve sürdürülebilmesinde yaşamsal bir öneme sahip olan evliliğin köken mitlerinin anlatımının dışında kalması mümkün değildir. Evliliği kültürün en önemli kurumu olarak gören mitolojik bilinç, diğer pek çok kurum ve davranış örneğinde olduğu gibi, evliliğin kökeni ya da ortaya çıkışını da izah etmeye çalışmıştır. Bu çalışmada Türk köken mitlerinin evlilik kurumunun ortaya çıkışını nasıl izah ettikleri, kutsal kitaplarda yer alan anlatımlarla karşılaştırılarak sorgulanmıştır. Yapılan izahlardan evliliğin genellikle “doğal varlık”tan “kültürel/sosyal varlık”a geçiş, mitolojik dünyadan ve farklı oluş yabaniliğinin mutlu zamansızlığından kopuş olarak algılandığı tespit edilmiştir. Evliliği, insanlığa ölümlerle birlikte gönderilen bir “sınırlama” olarak nitelendiren mitolojik bilinç, eskiden akraba demeden ve evlilik kanunlarını bilmeden beraber yaşayan, hayvanlar gibi çiftleşip çoğalan insanların evlenerek yabanilikten kurtulduklarına hükmetmiştir.

Anahtar Kelimeler: Evlenme, köken mitleri, kültür, sosyalleşme, olgun birey.

ABSTRACT: Marriage is important to not only the married people but also societies within which they are living in traditional societies. Marriage providing to be raised generations that would make possible continuation of existence of society is in the position of an important social work. For this reason, the marriage was carried out accompanied with a ceremony and the married people were accepted in the capacity of “equal” and “mature” people into the society which is constituted by other “equal” and “mature” people, in company with “reproduction”-and “plentifulness”-oriented rituals. It is not possible for the marriage, which is of a vital importance in being able to protect and to sustain social life, to stay out of narration of origin myths. Mythological consciousness regarding the marriage as the most important institution of the culture tried also to explain the origin or emergence of the marriage, as it was in examples of a lot of other institutions and behaviours. In this study, we questioned how Turkic origin myths had explained emergence of marriage institution, by comparing with

* 25-27 Mart 2016 tarihlerinde arasında Edirne’de düzenlenen *Halk Kültüründe Aile Uluslararası Sempozyumu*’nda sunulan aynı adlı bildirinin yeniden düzenlenmiş halidir.

** Prof. Dr. - Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü/İstanbul - mehmet.aca@marmara.edu.tr

narrations which took part in the sacred books. We determined that, from explanations made, the marriage was perceived as transition from "natural being" to "cultural/social being" and as the breaking from mythological world and from happy timelessness of the untamedness of being different, in general. The mythological consciousness describing the marriage as a "restriction" which was sended to huminity together with the death decided that people living together, copulating and reproducing like animals in the past, without saying the relatives and without knowing marriage rules, got rid of untamedness by getting married.

Keywords: Marriage, origin myths, culture, socialisation, mature individual.

Geleneksel toplumlarda evlilik, sadece evlenenler için değil, içinde yaşadıkları toplumlar için de önemlidir. Toplumun varlık ve düzenini devam ettirecek kuşakların yetiştirilmesini sağlayan evlilik, önemli bir toplumsal iş durumundadır. Bu nedendir ki, evlilikler törenler eşliğinde gerçekleştirilmiş, evlenenler "olgun" ve "eşit" bireyler sıfatıyla diğer "olgun" ve "eşit" bireylerden meydana gelen topluma genellikle "üreme" ve "bereket" odaklı ritüeller eşliğinde kabul edilmişlerdir. Toplum hayatının korunup sürdürülebilmesinde yaşamsal bir öneme sahip olan bu "kurum"un, davranış biçimleri de dahil olmak üzere yaratılmış her şeyin kökenini izah eden köken mitlerinin (etiyojik/açıklayıcı mitlerin)¹ anlatımının dışında kalması mümkün değildir. Evliliği kültürün en önemli kurumu olarak gören mitolojik bilinç (Lvova vd., 2013: 209), diğer pek çok kurum ve davranış örneğinde olduğu gibi, onun kökenini de izah etmeye çalışmıştır. Bu çalışmada Radloff, Verbitskiy ve Devadari tarafından aktarılan Türk yaratılış/köken mitlerinin evlilik kurumunun ortaya çıkışını nasıl izah ettikleri kutsal kitaplarla İbrani ve İslami literatürlerdeki anlatımlar da göz önünde tutularak sorgulanacaktır.

Türkler arasından tespit edilen yaratılış/köken mitlerinin evlilik kurumunun ortaya çıkışını nasıl izah ettikleri konusuna geçmeden önce kutsal kitaplardaki anlatımlarla bu anlatımlarla ilişkilendirilerek oluşturulan diğer anlatıların (genellikle İbrani literatürden kaynaklanan bu anlatıların önemli bir kısmı, Müslüman toplumlar tarafından kendi kutsal kitaplarına dayalı yorumlar gibi algılanmıştır.) evlilik kurumunun kökeniyle ilgili izahlarına kısaca göz atmakta yarar vardır. Kutsal kitaplardan ya da bu kitaplarda yer alan bazı ifadelerle yönelik yorumlardan kaynaklanan bu anlatımlar, sadece bu kitapların getirdiği dinlere mensup olan toplumların kültürlerinde değil, bunların dışında kalan –bazı Türk grupları da dahil olmak üzere- diğer toplumların kültürlerinde de etkili olmuştur.

İbrani literatürle bazı yönleriyle İbrani literatürün etkisi altında olan İslami literatüre göre ilk evli çift, ilk insanlar olarak kabul edilen Âdem ile Havva'dır. Yine her iki literatüre göre insan nesli, ilk evli çift olan Âdem ile Havva'nın yarısı kız, yarısı erkek olan çocuklarının birbirleriyle çaprazlama

¹ "İşlevi, bir göreneğin, bir adın, ya da hatta bir nesnenin nasıl doğduğunun imgesel bir açıklamasını sunmaktır." (Hook, 1993: 11)

bir şekilde evlenmeleriyle devam edip çoğalmıştır. Her iki literatürde de Havva'nın her seferinde birisi erkek diğer kız olmak üzere ikiz çocuklar dünyaya getirdiğine, bir erkek kardeşe birlikte dünyaya gelen kızın diğer ikiz çocuklardan erkek olanla evlendirildiğine yer verilmiştir.

“Tevrat”la “Kur’an”ın ilk insanların yaratılmaları, yasağı ihlal etmeleri, cennetten çıkarılmaları ve insan neslinin yeryüzünde üreyip çoğalmasıyla ilgili anlatımları arasında bazı bariz farklılıklar vardır. Burada yasaklanmış meyveyi ilk yiyenin “kadın” olduğunu söyleyen “Tevrat”ın “erkek” (Âdem) ile onun kaburga kemiğinden yaratılan “kadın”ı (cennetten çıkarıldıktan sonra Âdem tarafından kendisine “Havva” adı verilecektir) başından beri karı-koca ilişkisi içerisinde betimlendiğini ve onları yaratılır yaratılmaz üreyip çoğalma emrine muhatap kişiler olarak takdim ettiğini; erkeği yasaklanmış olan şeyi yemenin yanı sıra, “karısı”nın sözünü dinlemekle de itham ettiğini, ağrı ile çocuk doğurmaya mahkûm ettiği kadını erkeğe tabi kıldığını; yasağın erkek (Âdem) ve kadın (Havva) tarafından birlikte ihlal edildiğini söyleyen “Kur’an”ın ise yaratılan ilk insanlar arasındaki cinsiyet ayrımına yasaklanan şeyin yenilmesinden sonra ortaya çıkan çıplaklık olgusuna kadar vurgu yapmadığını, cinsiyet farklılığını daha çok yeryüzündeki hayata bağlı bir şekilde değerlendirdiğini özellikle belirtmek gerekir. Başka bir deyişle, “Kur’an”ın ilk insan çiftine olan vurgusu, “Tevrat”ın aksine, cinsiyet merkezli değildir (Gürkan, 2003).

Her iki kutsal kitaptaki yaratılışla ilgili anlatımların yorumlanmasında da bazı farklılıklar ortaya çıkmıştır. Yorum farklılığı kendisini, yaratılan ilk insanların Âdem ile Havva olup olmadıkları, Havva'nın Âdem'in kaburga kemiğinden yaratılıp yaratılmadığı, insan neslinin yeryüzünde devam etmesi ve çoğalmasını Âdem ile Havva'dan dünyaya gelen çocuklar arasındaki çapraz evliliğin sağlayıp sağlamadığı konularında da göstermiştir.² İslam toplumları arasında yukarıda belirtilen

² İslam bilginleri arasından Âdem'in diğer bazı insanlarla birlikte yaratıldığını, yaratılan diğer insanlar arasından “halife” ya da “peygamber” olarak seçildiğini ve buna bağlı olarak da Âdem ile Havva'nın çocuklarının kendi aralarında çaprazlama bir şekilde evlenmediklerini, insan neslinin “enses” diye nitelendirilebilecek ilişkiler ağı üzerinden devam edip çoğalmadığını söyleyenler de çıkmıştır. Bu yöndeki görüşler, günümüze kadar gelmiş ve halen de dillendirilmektedir. Nitekim Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü öğretim üyelerinden Gürbüz Deniz'in 2011 tarihli “Kur'an'a Göre Hz. Adem (a.s.)'in Serüveni” adlı makalesinde yer alan şu cümleler, bu yöndeki görüşlerin günümüzde de dillendirilmekte olduğunu göstermesi bakımından önemlidir: “Zaten bir kısım ayetlerde de Hz. Âdem ismi zikredildiği halde diğer bir kısım ayetlerde ise Âdem ismi zikredilmeksizin insanın/insanların topraktan yaratıldıkları ifade edilmektedir. Eğer ilk yaratılmış insan tek değil de birden çok ise bu durumda Âdem'in çocuklarının birbirleriyle evlenme kurgusunun bir anlamı da kalmaz.” (2011: 93). “İnsanlar (başlangıçta) tek bir ümmet idi...” Bakara suresi 213. ayetinde zikredilen bu ifadeler de yukarıdaki tezimizi destekler mahiyettedir. Ümmet bir topluluktur. Ayetin devamında, “Allah rahmetinin müjdecisi ve azabının habercisi olmak üzere, peygamberler gönderdi” buyurmaktadır. Kanaatimize göre de Hz. Âdem'le beraber birçok insana çamurdan can verildi ve Âdem (a.s.) da onlar arasında peygamber olarak seçildi. Bu seçkiyle ona özel bir konum da tanınarak desteklendi. Ancak Hz. Âdem insan olması

hususları yorumlayanların bir kısmının “İsrailiyat”³ etkisi altında kalmaları, başka bir deyişle “Kur’an”daki kısıtlı bilgi içeren bazı ayetlere İsrailiyat kaynaklı yorumlarla anlamlar yüklemeye çalışmaları (Yasdıman, 2011), İslami literatürün anılan konularla ilgili yorumlarında çoğunlukla Yahudi ve Hristiyan kültürlerinin öğretilerini benimsemesine neden olmuştur.

Yahudi ve Hristiyan kültürlerinin öğretilerinin benimsenmesiyle geliştirilen yorumların sadece Müslüman Türkler üzerinde etkili olmadığını, özellikle de Hristiyanlık üzerinden Müslüman olmayan Tür grupları üzerinde de etkili olduğunu belirtmeliyiz. Bu etkileri Radloff, Verbitskiy, Ksenefontov ve Seroşevskiy gibi isimlerin Güney ve Kuzey Sibiryaya Türklerden tespit ettikleri mitik anlatılarda da görmek mümkündür. Bu mitik anlatılardan bazılarına, aşağıda, mitlerin evlilik kurumunun kökeniyle ilgili izahları esasında temas edilecektir.

İslami literatürün, insan neslinin yeryüzünde çoğalması ve evlilik kumrunun kökeniyle ilgili Yahudi ve Hristiyan kültürlerinin öğretilerinden esinlenerek geliştirdiği yaklaşımın Müslüman Türkler üzerindeki etkilerini, Rabguzi’nin 14. yüzyılda kaleme aldığı “Kıyasü’l-Enbiyası”nda da görebilmekteyiz. Rabguzi, Doğu Türkçesiyle kaleme aldığı eserinde Havva’nın yetmiş batın doğum yaptığını ve her bir doğumda da biri oğlan biri kız olmak üzere ikiz çocuklar dünyaya getirdiğini, Âdem’in dünyaya gelen son ikiz çocuklarından erkek olana Abdu’l-Mugays, kız olana da

gereğince insani özellikler gösterdi ve hem cinslerinin içine gönderilerek onlarla beraber yaşamaya mahkûm edildi.” (2011: 94). “Kanaatimize göre; Hz. Âdem ve Hz. Havva’nın dışında, ancak onların yaratılmış olduğu aynı tabiata sahip başka insanlar da Hz. Adem ve Hz. Havva ile beraber yeryüzünde yaratıldılar. Onların hikâyesi Araf 189-190. ayetlerinde anlatıldığı şekilde olma imkânına sahiptir. Yine eğer bu ayetlerde anlatılan kadın ve erkek, Hz. Âdem ve Havva değilse, bunlar tümel manada insanların tabiatında olan bir durumu açıklamak üzere anlatılmış bir durum olabilir mi? Eğer onların bu halleri, insanlığın istisnasız bütün hallerini kuşatacak bir durum olsaydı (çocuklarından dolayı bütün insanların tabii yapılarında Allah’a şirk koşmalar gibi) bu iki âdemin durumu bütün insanlığa teşmil edilerek yorum yapılabilirdi. Fakat bizler biliyoruz ki, çocuklarını Allah’tan çok seven, Allah’a onları şirk koşan insanların varlığı tümel insanlık içerisinde istisnai bir durumdur. Durum böyle olunca, yukarıdaki ayetlerde halleri anlatılan iki kişinin durumu ilk insanlardan bilinen iki ferdin yaşanmış hikâyesi olarak karşımıza çıkmaktadır.” (2011: 94).

³ Bu terim, Türkiye Diyanet Vakfı’nın yayımladığı “İslam Ansiklopedisi”nin “İsrailiyat” maddesinde “büyük oranda Yahudi, kısmen de Hristiyan kaynaklarından nakledilen efsane, kıssa, olay ve bilgi” diye anlamlandırılmıştır. Aynı kaynakta İsrailiyatın muhtevasının hayli geniş olduğu ve bu rivayetlerin genellikle İsrailoğullarına gönderilen peygamberleri, bu peygamberlerin günahkârlara yaptıkları uyarıları, bunlara verilen cezaları, zahitlerin söz ve davranışlarıyla onların mazhar olduğu manevi lütufları konu edindiği kaydedilmiştir. Kaynağımız, İslami kaynaklarda İsrailî bilgilerin bulunduğunu ileri sürenlere göre bu bilgilerin güvenilirlikleri konusunda ittifak bulunmayan raviler tarafından ve büyük ölçüde tefsir, kıyas-ı enbiya, tarih ve hadis kitapları yoluyla literatüre girdiğini kaydetmiştir. Söz konusu madde, İslam bilginlerinin, İsrailiyata dair bilgileri sadece Kitab-ı Mukaddes’in Suriyeli Hristiyanlarca Arapçaya çevrilen nüshalarından almadıklarını, onların Kitab-ı Mukaddes yorumlarını ve sadece Yahudi kültüründe bulunan bazı bilgileri de eserlerine aldıklarını da kaydetmiştir (Hatiboğlu, 2001).

Emetü'l-Magyr adını verdiğini, bu çocuklarla birlikte Âdem'in çocuklarının sayısının kırk bin olduğunu, Kabil'le birlikte güzel bir kızın dünyaya geldiği ve Âdem'in bu güzel kıza İklima adı verdiğini, Kabil'den sonra Habil'le birlikte bir kızın daha dünyaya geldiğini, Âdem'in bu çirkin kıza Ebuda adını verdiğini, Âdem'in şeriatı gereğince Kabil'le birlikte doğan kızı Habil'le, Habil'le birlikte doğan çirkin kızı da Kabil'le evlendirmek istediğini, Kabil'in buna razı olmayıp kendisiyle birlikte doğan kızla evlenmek istediğini söylediğini, Âdem'in buna şeriata uygun olmadığı gerekçesiyle karşı çıktığını ve Kabil'in isteğinde direnmesi üzerine Habil'le Kabil'e Tanrı'ya kurban sunmalarını, Tanrı'nın hangisinin kurbanını kabul ederse İklima ile onun evleneceğini söylediğini, Tanrı'nın Habil'in sunduğu kurban olan koyunu yaktığını (kabul ettiğini), Kabil'in sunduğu kurban olan buğdayı yakmadığını (kabul etmediğini), bunun üzerine şeytanın Kabil'i kardeşini öldürmesi için kışkırttığını, Kabil'in istediği kızın kendisine kalması için Habil'i şeytanın gösterdiği yöntemle kafasını taşla ezerek öldürdüğünü kaydetmiştir (Ata, 1997: 21-22).

Rabguzi'nin anlatımından ilk evli çiftin Âdem'le Havva olduğu, dünya üzerindeki evlilik kurumunun ise Âdem'le Havva'dan dünyaya gelen erkek ve kız çocukların çaprazlama bir şekilde evlendirilmesiyle meydana geldiği sonucunu çıkarmaktayız ki, bu da Rabguzi'nin anlatımına, Yahudi ve Hristiyan kültürlerinin Âdem ile Havva ve insan soyunun yeryüzünde çoğalmasıyla ilgili anlatımlarının etki ettiğini göstermektedir.⁴ Rabguzi'nin anlatımından ikiz doğan erkek ve kız çocuklarının birbirleriyle evlendirilmedikleri, bunun "ensest" olarak algılandığı ve Kabil'in kendisiyle birlikte doğan ikiz kız kardeşiyle evlenmek istemesinin "ensest"e yönelik bir teşebbüs olduğu, "ensest"e yönelik teşebbüsün de Habil'in öldürülmesi örneğinde olduğu gibi, ölüm ya da felaketlere yol açtığı anlaşılmaktadır. Rabguzi'nin anlatımında dikkat çeken bir başka husus da Âdem'in ikiz kız kardeşiyle evlenmek isteyen Kabil'in tercihinin onayını Tanrı'ya bırakmış olmasıdır. Âdem'e göre Tanrı, kardeşlerden hangisinin kurbanını kabul ederse İklima ile o evlenecektir. Tanrı'nın İklima ile birlikte doğmayan

⁴ Rabguzi'ye ait bu ifadelerin benzerlerini, günümüz insanın hala sormakta olduğu "Biz Âdem'in çocuklarının birbiri ile evlenmesi sonucu mu çoğaldık?" sorusuna cevap vermeye çalışan günümüze ait bazı İslami içerikli internet sitelerinde de görmek mümkündür. Onlardan birisinde "Biz Âdem'in çocuklarının birbiri ile evlenmesi sonucu mu çoğaldık?" sorusuna şu şekilde cevap verilmiştir: "İnsan nesli ilk yaratılan Âdem ve ondan sonra ona eş olarak yaratılan Havva validemiz sayesinde meydana gelmiştir. Kaynaklarda Âdem ile Havva'nın çocuklarının biri erkek diğer kız olmak üzere ikiz doğduğu belirtilmektedir. İnsan neslinin çoğalması için ilk dönemlerde ikiz olarak doğan kardeşler diğer ikiz kardeşleri ile çapraz olarak evlenirdi. Aynı batında doğan kardeşler birbirleri ile değil; kendilerinden önce veya sonra doğmuş olan diğer kardeşleri ile evlenmek sureti ile insan nesli çoğalmaya başlamıştır. Mantık olarak bu uygulamanın fazla uzun sürmediği söylenebilir. Zira kısa bir zaman sonra nesil çoğalmış; amca, hala, dayı ve teyze çocukları oluşmaya başlamış olacağı için artık kardeşlerin birbirleri ile evlenmeleri de kısa bir zaman sonra yasaklanmıştır." (URL-1)

Habil'in kurbanını kabul etmesi, Âdem'in çocuklarını evlendirme yöntemini Tanrı'nın da onayladığı anlamına gelmektedir.

İbrani ve İslami literatürlerin evlilik kurumunun kökeniyle ilgili ilk insanlar olarak kabul edilen Âdem ve Havva ile çocukları üzerinden yaptığı yorumlara ve bu yorumların Müslüman Türklere ait literatüre olan etkilerine Rabguzi'nin ünlü eseri üzerinden kısaca değindikten sonra asıl konumuz olan Türkler arasından tespit edilen bazı yaratılış/köken mitlerinin evlilik kurumunun kökeniyle ilgili neler söyledikleri konusuna geçebiliriz.

Üzerinde duracağımız ilk anlatı, Radloff'un Altay Türklerinden derlediği yerin yaratılışını anlatan "kozmogonik mit" olacaktır. Söz konusu mitte, kutsal kitapların Âdem ile Havva'sının yerini Töröngöy ile Eji almıştır. Anlatının ilk insanların yaratılışıyla ilgili kısmında Tanrı'nın dalsız budaksız bir ağaçta dokuz dal bitirdiğinden, bu dokuz dalın kökünden dokuz insan ve bu dokuz insandan da dokuz boy meydana getirdiğinden söz edilmiştir (İnan, 1986: 15). İlk inanların ağaç vasıtasıyla yaratılışını anlatan bu kısmı, merkezinde batı yönündeki dört dalındaki meyvelerin yenilmesinin yasaklandığı dokuz dallı ağaç (kutsal kitaplarda "yasak meyve"), Erlik (şeytan), yılan ve kutsal kitapların Âdem ile Havva'sının mukabili olan Töröngöy ile Eji'nin yer aldığı klasik cennetten çıkarılma hikâyesi izlemiştir. Bu bölümdeki "Bu sırada Erlik bir kalabalığın gürültüsünü işitti ve "bu gürültü nedir?" diye sordu. Tanrı "sen de bir hakansın, ben de bir hakanım. Bu gürültü yapan kalabalık benim ulusumdur" dedi" (İnan, 1986: 15) cümleleri, Tanrısal mekânda (cennette) Töröngöy ile Eji'nin dışındaki başka insanların da bulunduğu işaret etmektedir. Tanrı'nın bu gürültü yapan ulusu, dokuz dallı ağacın dokuz dalının kökünden yarattığı dokuz insanla bu dokuz insandan türettiği dokuz ulusu olsa gerektir.

Anlatıda Erlik'in sözünü dinleyen Eji'nin gebe kalıp doğum sancısı çeken ve çocuk doğuran ölümlü bir insana⁵; Töröngöy'ün de şeytana düşman olan, dokuz oğul ve dokuz kısa sahip olan, insanları dünyaya getirtmekle (doğurtmakla) yükümlü olan bir faniye dönüştürülerek yeryüzüne indirildiklerinden söz edilmiştir. Anlatıda Tanrı'nın "Bundan sonra size yemek vermeyeceğim. Kendinizi kendi gücünüzle kazanarak besleyiniz. Sizinle konuşmayacağım. Size Mayteri'yi göndereceğim" (İnan, 1986: 16) diyerek Töröngöy ile Eji'nin temsil ettiği insanları yaşamak için emek vermek zorunda kalacak varlıklara dönüştürdüğünden de söz edilmiştir.⁶

⁵ "Tevrat"ta: "Tanrı daha sonra Havva'ya dönerek, 'Senin işini ve acını kat kat çoğaltacağım. Çocuk doğururken sana çok acı çektireceğim. Kocana istek duyacaksın, seni o yönetecek!' dedi." (Graves ve Patai, 2009: 117)

⁶ "Tevrat"ta bu sözlerin muhatabı doğrudan insanlığın babası olarak nitelendirilen Âdem'dir: "Tanrı, Adem'e dönerek onu da lanetledi: 'Benim sözümü değil de karının sözünü dinlediğin için toprak senin yüzünden lanetlendi. Yaşam boyu emek vermeden

Anlatıda yeryüzüne indirilen Töröngöy ve Eji'nin karı koca hayatı yaşadıklarından, çocuklarının dünyaya geldiğinden ve çocukların kutsal kitaplardaki anlatılarda olduğu gibi, birbirleriyle evlenerek çoğaldıklarından (üreyip çoğaldıklarından) açık bir şekilde söz edilmemektedir. Fakat Tanrı'nın Erlik'in sözüne uyan Töröngöy'e söylediği "Şimdi senin dokuz oğul, dokuz kızın olsun. Bundan sonra ben kişi yaratmayacağım. Kişileri sen doğuracaksın" sözleri, Töröngöy ile Eji'nin yeryüzünde karı koca hayatı yaşadıklarına, Eji'nin Töröngöy'den hamile kalarak sancılar içerisinde dokuz oğul ve dokuz kız dünyaya getirdiğine, bu dokuz oğul ile dokuz kızın, İbrani ve İslami literatürlerdeki anlatımlarda olduğu gibi, birbirleriyle evlenerek üreyip çoğaldıklarına hükmetmek mümkündür.

Radloff tarafından derlenip yayımlanan bu anlatıda Töröngöy ile Eji'nin yeryüzünde evlenerek karı koca hayatı yaşadıklarından, yeryüzündeki hayatlarından çocuklarının olduğundan ve bu çocukların birbirleriyle evlenerek çoğaldıklarından açık bir şekilde söz edilmezken Memluk tarihçisi Aybek ed-Devadari tarafından neşredilen "Ay Atam" ile "Ay-va"nın yaratılışını anlatan efsanede bu duruma açık bir şekilde yer verilmiştir. Kıpçak coğrafyasında meydana getirdikleri yaratılış mitiyle kutsal kitaplar vasıtasıyla öğrendikleri Âdem ile Havva konulu anlatıları Mısır'da sentezleyen Kıpçaklar (Memlükler), ilk insanın yaratılışını Müslüman Arapların Yunan filozoflardan aldıkları dört unsurun (hava, su, toprak ve ateş) birleşimiyle izah etmişlerdir. Anlatıda yaratıcı Tanrı'dan açık bir şekilde söz edilmemekle birlikte Ay Atam (Âdem) ile Ay-va (Havva)'nın meydana geldikleri mağara ve dolayısıyla dağın Türklerin yaratılış ve türeyişle ilgili anlatılarındaki yeri ve işlevi dikkate alındığında⁷, Devadari'nin anlatısında ana rahmini temsil eden mağaranın, içinde bulunduğu dağla birlikte, Tanrı'nın kendi katında yarattığı ilk insanları yeryüzüne indirmek için kullandığı kutlu bir araç olduğuna hükmedebiliriz. Başka bir deyişle, Devadari'nin anlatısında yaratıcı Tanrı, simgelerin derinliğine gömülmüş bir şekilde yer almıştır.

Devadari'nin anlatısında dünyaya gelen Ay Atam ile Ay-va'nın evlendiklerinden ve bu evliliklerinden yarısı erkek, yarısı kız kırk çocuklarının olduğundan ve bunların birbirleriyle evlendiklerinden söz edilmiştir (İnan, 1986: 21). Anlatının bu kısmı, İbrani ve İslami literatürlerdeki Âdem'le Havva'nın çocuklarının birbirleriyle evlenerek insan neslini çoğaltmalarıyla ilgili anlatılarla aynıdır.

yiyecek bulamayacaksın. Toprak sana diken ve çalı verecek. Yaban, otu yiyeceksin. Toprağa dönünceye kadar ekmeğini alın teri dökerek kazanacaksın. En sonunda seni yarattığım toprağa geri döneceksin!" dedi." (Graves ve Patai, 2009: 118)

⁷ Türk yaratılış mitleriyle destanlarında Tanrı katında yaratılan ilk insanlar kutsal dağ (mağara), ağaç ve ışık vasıtasıyla yeryüzüne indirilmektedir. Benzer bir durum boy ya da kabile kurucuları olan kurucu ataların türeyişleri için de söz konusudur.

Verbitskiy'in Altay Türklerinden derleyip yayımladığı başka bir yaratılış mitinde ise Tanrı'nın dünyadan sonra sekiz erkekle sekiz ağaç yarattığı, sekiz ağaç yedi kol halinde büyürken sekiz erkeğin üreyip çoğalmadığı, nedenini sorduğunda da diğer yedi erkeği yönetmekle görevlendirdiği Maytere'nin dişileri olmadan çoğalmalarının (üremelerinin) mümkün olmadığını söylediği, bunun üzerine Ülgen'in Maytere'yi bir dişi (kadın) yaratmakla görevlendirdiği, Maytere'nin Ülgen'i taklit ederek yaratıp da henüz ruh (can) üfürmediği kadını bekleyen köpeğin Erlik tarafından aldatıldığı ve kadının ruhunun (canının) Erlik tarafından üfürüldüğü, bu nedenle de bu kadının ruhunun yılan gibi kindar olduğu ve pis koktuğu, yaratılan yedi erkekten üçünün Maytere'nin teklifine rağmen bu kadını almak istemediği, bunun üzerine Erlik'in diğer dört erkekten birini Targın Nam diyerek adlandırdığı ve onun kaburgalarından kadını yarattığı, Maytere'nin ruh ya da canı Erlik tarafından üfürülen kadınla ondan türeyenleri iki deniz arasındaki güneş ve ay görmeyen bir yere hapsettiği, yine Maytere'nin Erlik tarafından kandırılan insanları "Aruun Sudun"dan dünyaya kovduğu ve bu nedenle de bunların "Aruun Sudun"daki niteliklerini kaybederek çeşitli hastalık ve kadının doğurması ile cezalandırıldıkları anlatılmıştır (Verbitskiy, 1893: 91-97; Taş, 2011: 107-110).⁸

Verbistkiy'in derleyip yayımladığı mitte dikkat çeken ilk husus, Ülgen'in birden fazla insanı/erkeği (sekiz erkek), bu insanların (sekiz insanın/erkeğin) sayısınca ağaçla birlikte yarattığıdır. Anlatıda insanlarla birlikte yaratılan ağaçların yedi kol halinde büyürken erkeklerin çoğalmadıkları görülmektedir. Sekiz erkek ya da insanla birlikte yaratılan sekiz ağaç, Radloff'un yukarıda ele aldığımız mitindeki dokuz dallı ağaçtan meydana getirilen insanları (dokuz insanı) çağrıştırmaktadır. Ağaçlar yedi kol halinde büyürken insanların üreyip çoğalmamaları ve Ülgen'in buna bir

⁸ Evliliğin, özellikle de çok eşli evliliğin (poligami) ortaya çıkışı, Yakutlar mitlerinin de ilgi alanına girmiştir. Middendorf tarafından derlenen bir Yakut mitinde Tanrı'nın yedi erkek ve dört kadın yarattığından, üç erkeğin kadınsız kalarak bir şekilde üç kadın bulduklarından; üç kadın bulan erkeklerin üç oğlunun, diğer dört erkeğin ise dört kızının olduğundan; dünyaya gelen oğlanlarla kızların birbirleriyle evlendiklerinden; bir kızın açıkta kaldığından ve oğlanlardan birinin açıkta kalan bu kıza da alarak çok eşliliği başlattığından söz edilmiştir: "Tanrı, insan şeklinde 7 tane şekil yapmıştı. Hepsine can (kut) verip, 7 tane erkek yaptı. Ayrıca 4 tane de kadın yapmıştı. Bu kadınları, insanoğlunun 4 ü ile evlendirdi. Ama geriye kalan 3 kişi kadınsız kaldı. Gidip Tanrıya şikâyet ettiler. Bu böyle olur mu diye! Fakat Tanrı hiç oralı olmadı. Ne cevap verdi, ne de kadın. Tabii bu 3 kişi boş durmadılar. Kadınların etrafında dolanmağa haşladılar. Ne olduysa böyle oldu, insanoğlu vefasız oldu. Kadınların vefasızlığı da, hep burdan gelirmiş. Ama sonunda diğer 3 erkek nasıl bulmuşlarsa, 3 kadın daha bulmuşlar. Evlenmişler ve 3 oğulları olmuş. Diğer 4 insanın da 4 kızı olmuş. Evlendirmişler bunları birbirleriyle. Ama kızlardan biri açıkta kalmış. Erkeklerden biri de onu karısının üstüne almış. Bu suretle çok kadınla evlenme adeti (polygamy) meydana gelmiş. Ama erkekler, bu kalan kıza, ben alayım diye, uğraşırken vefasız olmuşlar. Erkeklerin vefasızlığı da buradan gelirmiş." (Ögel 1989: 449)

anlam vermeyerek sorgulaması⁹, Radloff'un derleyip yayımladığı metindeki ilk insanların dokuz dallı ağaçtan türediğine dair inancın anlamsızlaşmaya ve terk edilmeye başladığını, bunun yerini doğrudan “dişi”nin yaratılışının almaya başladığını göstermektedir. Metinden Ülgen'in erkekleri üremeleri ve çoğalmaları amacıyla yarattığı anlaşılmaktadır ki, bu da söz konusu yaratılış mitini, Âdem ile Havva'yı yaratılır yaratılmaz üreyip çoğalma emrine muhatap kişiler olarak takdim eden “Tevrat”taki anlatıma yaklaştırmaktadır.

Verbitskiy'in aktardığı mitte “dişi”nin yaratılması gerektiği düşüncesi, Ülgen'in yarattığı sekiz insandan biri olan ve yine onun tarafından diğer yedi insana hükmetmesi için görevlendirilen Maytere tarafından dile getirilmiştir. Maytere'nin sözleri, üreyip çoğalma için iki ayrı cinsiyetin olması gerektiği görüşünü dile getirerek cinsiyet farklılığına

⁹ Yeryüzüne gönderilen ilk insanların nasıl üreyeceklerini ve çoğalacaklarını bilmemeleri, ilk insanlar olarak kabul edilen Âdem ile Havva üzerinden “Tevrat”ta da konu edinilmiştir. “Tevrat”ın anlatımına göre işledikleri günah yüzünden Aden Bahçesi'nden kovulan ve insan neslini nasıl devam ettireceklerini bilemeyen Âdem ile Havva'ya çiftleşerek üreyebileceklerini öğreten bizzat Samael (şeytan)'dir. Samael, Âdem'e Havva ile nasıl çiftleşeceklerini kendisiyle birlikte yeryüzüne sürülen on melek üzerinden “çirkin” bir şekilde göstermiştir. Aynı anlatımda Tanrı'nın, Havva'yla güpegündüz herkesin gözleri önünde çiftleşmek istemeyen Âdem'in duaları üzerine Âdem'le Havva'yı karı koca yaptığından da söz edilmiştir. Bu ifadelerden “Tevrat”ın evlilik kurumunun ortaya çıkışını Samael ile ilişkilendirdiği gibi sonuca ulaşmak mümkündür. Aynı anlatıya göre erkek, cinsel ilişkiyi şeytandan öğrenmiştir ve bu eylem de ancak evlilikle meşru kılınabilmektedir: “Tevrat”ın bu anlatımından cinsel ilişkinin zevk alınan bir eylemden çok, üreme odaklı bir görev olarak nitelendirildiği sonucu da çıkarılabilmektedir: “İşledikleri günah yüzünden Aden Bahçesi'nden kovulan Âdem ile Havva, bir ırmağın kenarında her ne kadar ölümden kaçıp kurtulmaktan hoşnut olsalar da ölümsüzlük ayrıcalığını yitirmekten ve insan neslinin devamını nasıl getireceklerinden yana kara kara düşünmeye başladılar. Âdem'in bu sorunla başa kaldığının ve durmadan onu düşündüğünün farkında olan Samael, intikam almak için bir plan daha yaptı. Bunun için o ve onunla birlikte olan on melek yeraltında tutuklu buldukları zindandan kaçarak tarifi imkânsız güzellikteki kadınların kılığına girip Âdem ile Havva'nın oturduğu ırmak kenarına geldiler. Aden Bahçesi'nden kovulan Âdem, kendilerini selamlayan bu inanılmaz güzellikteki varlıklara bakarak, ‘Dünya gerçekten bu eşsiz yaratıkları yarattı mı?’ diye sordu ve ekledi: ‘Dostlar, sizler nasıl çoğaldınız?’ Bu soruya Samael, bir kadının baştan çıkarıcı ses tonu ile cevap verdi: ‘Erkekleri yanımızda tutkuyla yatırarak. Bu şekilde çocuklar karınlarımızı giriyor ve onları dünyaya getiriyoruz. Dünyaya gelenler bizler gibi olgunlaşıyorlar. Bana inanıyorsan bunu ispat edebilirim!’ Bunu söyledikten hemen sonra Samael ile birlikte olan diğer melekler nehir yatağından çıkıp yanlarına geldiler. Samael onları göstererek, ‘Bunlar bizim kocalarımız ve çocuklarımız. Nasıl doğduklarını bilmek istersen bunu sana hemen gösterebiliriz’ dedi. Bunun üzerine kadınlar çıplak bir halde yere uzanıp sözde kocalarıyla birlikte oldular. Tüm bu çirkinlikler Âdem'in gözleri önünde vuku buldu. Daha sonra Samael, Âdem'e dönerek: ‘Soyunun devamını sağlamak istiyorsan sen de Havva'yla bunları yapmalısın’ dedi. Günah ateşinin Âdem'in damarlarında dolaşmaya ve onu ele geçirmeye başlamasına karşın, Âdem, böyle bir ayıbı gün ışığında ve herkesin göz önünde gerçekleştirmekten sakınıp Tanrı'ya yol göstermesi için dualar etti. Tanrı bunun üzerine yeryüzüne bir melek gönderdi ve melek Âdem ile Havva'yı evlendirdi. Tanrı onlara kırk gün ve kırk gece ibadetten sonra kan-koca olarak birlikte olmalarını buyurdu.” (Graves ve Patai, 2009: 135)

da dikkat çekmektedir. Anlatıda sekiz erkeği yaratan Ülgen'in "dişi"yi yaratma işini Maytere'ye havale ettiği, Maytere'nin Ülgen'i taklit ederek dişinin bedenini kamış ve çamurdan meydana getirdiği, fakat "dişi"nin ruhunun Erlik tarafından üfürüldüğünden söz edilerek Güney Sibirya Türkleri arasından tespit edilen diğer bazı yaratılış mitlerinde olduğu gibi, Erlik'in yaratma erkine ve henüz canlandırılmamış çamurdan insan bedenini bekleyen köpeği kandırarak insanın yaratılışına müdahale edişine vurgu yapılmıştır. "Dişi"nin yaratılışının Erlik, yani şeytanla ilişkilendirilmesi, anlatı üzerinde "Tevrat"la Musevi literatürün şeytanın sözünü "ilk dinleyen kadın" yorumunun doğrudan etkili olduğunu göstermektedir. Anlatıda, Ülgen'in yaratılış sürecine Erlik'in müdahil olduğu "dişi"ye karşılık, dört erkek arasından seçerek Targın Nam (anlatının Âdem'idir) adını verdiği erkeğin kaburga kemiklerinden başka bir "dişi"yi yarattığı da anlatılmıştır. "Dişi" ya da "kadın"ın erkeğin kaburga kemiklerinden yaratıldığına dair inancı da doğrudan "Kitab-ı Mukaddes" etkilerine bağlamak mümkündür.

İnsanın yaratılışıyla ilgili eski Türk yorumlarıyla Musevilikle Hıristiyanlığın ilk insanların yaratılışıyla ilgili yorumlarını karıştıran anlatının sonunda "Kitab-ı Mukaddes" ile İbrani literatürünün etkileri çok daha bariz bir şekilde görülmektedir. Çünkü anlatının sonunda Maytere'nin ruh ya da canı Erlik tarafından üfürülen kadınla ondan türeyenleri iki deniz arasındaki güneş ve ay görmeyen bir yere hapsedtiği, yine Maytere'nin Erlik tarafından kandırılan insanları "Aruun Sudun"dan dünyaya kovduğu ve bu nedenle de bunların "Aruun Sudun"daki niteliklerini kaybederek çeşitli hastalık ve kadının doğurması ile cezalandırıldıkları anlatılmıştır.

Görebildiğimiz kadarıyla evlilik kurumunun nasıl meydana geldiğini en açık bir şekilde anlatan mit, Verbitskiy'in ünlü eseri "Altayskie İnorodtsı"ya aldığı bir Altay mitidir. Lvova ile arkadaşlarının, Ülgen tarafından insanlara gönderilen Yara-Çeçen'in bir "peygamber" işlevine sahip olması ve kadına yönelik olumsuz bir bakışı açısına yer vermesi nedeniyle olsa gerek, büyük dinlerin etkisiyle meydana geldiğini düşündükleri (Lvova vd., 2013: 209) anlatıda, bir zamanlar Ülgen'in insan hayatına bir sınır koyduğundan söz edilmiştir. Ülgen, hizmetkârı Yara-Çenen'i yeryüzüne gönderir. İnsanların yanına gelen hizmetkârı, çok sayıda kızın olduğu bir eve girer. İçeri girince herkes kahkahalarla gülmeye başlar, çünkü Yara-Çeçen'in görünümü çok komiktir. Yara-Çeçen sinirlenerek şöyle der: "Beni Ülgen, sizin hayatlarınıza sınır belirleyeyim diye gönderdi, siz ise bana gülersiniz; bu nedenle sizin başınıza şunlar gelecek:

*Karacığerin senin farklı olsun,
Yabancı elde olsun senin aklın,
Kapkara bezekli bedeninin olsun
Anne baba kapısında yüzün olmasın
Kırık eğeli ihtiyar atın tayı,*

Senin namın bu olsun.

*Senin dilin çatal olsun (Sözüne güvenilmez ol).**

Mitte, bu olaydan sonra kızların kalpleriyle akıllarının değiştiği ve evlenmeye başladıkları anlatılmıştır. Anlatı, ayrıca insanların eskiden akraba demeden ve evlilik kanunlarını bilmeden beraber yaşadıklarından ve hayvanlar gibi çiftleşip çoğaldıklarından söz ederek Ülgen'in müdahalesiyle bunun sonlandığına dikkat çekmiştir (Verbitskiy, 1893: 98; Lvova vd. 2013: 209-210).

Lvova ve arkadaşlarının yerinde tespitiyle insanlara ölümle birlikte gönderilen evlilik, onları ebediyen mitolojik dünyadan ve farklı oluş yabaniliğinin mutlu zamansızlığından koparmıştır (Lvova vd, 2013: 210).¹⁰ Anlatıda yer alan “Eskiden akraba demeden ve evlilik kanunlarını bilmeden beraber yaşarlar, hayvanlar gibi çiftleşip çoğalırlardı” cümlesi, evliliğin bilinmemesine ve “ensest” ilişkiye vurgu yapmaktadır. Anlatıya göre hayvanlar gibi çiftleşerek üreme (başka bir deyişle “ensest”) ve “akrabayı bilmeme durumu”, Ülgen'in müdahalesiyle son bulmuştur. Bu müdahaleyle aklı fikri yabancı ellerde (yabancı erkeklerde, “dış evlilik”) olmaya başlayan kadınların baba evindeki hayatları da sınırlandırılmıştır. Akraba demeden ve evlilik kanunlarını bilmeden yaşama ile hayvanlar gibi çiftleşerek çoğalmanın müsebbibi olarak kadınları gören anlatıda evlilik, kadınlara verilen bir ceza gibi gösterilmiştir. Bu da kadınları aynı zamanda sözüne güvenilmez insanlar olarak nitelendiren anlatıyı, Musevilik ile Hıristiyanlığın “ilk günah”, “cennetten kovulma” ve “Havva” ile ilgili yorumlarına ve kadına yönelik olumsuz bakış açısına yaklaştırmaktadır.

Radloff, Versbitskiy ve Devadari'nin aktardığı yaratılış/köken mitleriyle sınırlı olan köken mitlerinin evlilik kumrunun ortaya çıkışıyla ilgili neler söylediklerini kutsal kitaplarla Musevi ve İslami literatürlerin anlatımlarıyla da karşılaştırarak sorgulayan bu çalışma ile ulaşılan sonuçları şu şekilde aktarabiliriz.

Evliliği kültürün en önemli kurumu olarak gören mitolojik bilinç, incelediğimiz mitik anlatılardan da anlaşılacağı üzere, diğer pek çok kurum ve davranış gibi evliliğin de kökenini açıklama ihtiyacı duymuştur. Mitolojik bilincin ortaya koyduğu bu yöndeki izahlar, sadece sözlü kültürün ürünleri olarak kalmamışlar, İbrani ve İslami literatürlerde olduğu gibi, dini literatürler üzerinden yazılı geleneklerde de yer bulmuşlardır. Bunun yanı

* “Kara burun paşa bolzın / Kara yatta sanagan bolzın / Ereñ baran edi sebın bolzın / Ene adanın ejigine espe / Kabırganın sanığı, karanın kulu / Keñ sezın-ol bolzın / Kedegen eki-ayrı bolzın.”

¹⁰ Evlilik ve ölüm ilişkisine bir Başkurt rivayetinde de öncelik çekişmesi bağlamında temas edilmiştir. Rivayette evlilik ve ölüm arasındaki rekabetten ve Tanrı'nın evliliği öncelikleğinden söz edilmiştir: “Nikah ile ecel birlikte yürürlermiş. Eşikten girerken “Benim önce girmeliyim” diyerek itişip kakışmışlar. Nikah, “Hayır! Tanrı Teala benim daha önce girmemi buyurdu”, demiş.” (Ğaysına 2013: 17)

sıra, dini literatürlerin bu yöndeki anlatımları da bazı mitik anlatımları doğrudan ya da dolaylı bir şekilde etkilemiştir. Radloff, Verbitskiy ve Devadari'nin aktardığı yaratılış/köken mitleri, bu duruma verebileceğimiz örneklerin başında gelmektedir.

Musevilikle Hıristiyanlığın ilk insanların yaratılışı ve dolayısıyla evliliğin kökeniyle ilgili yorumları, Müslüman Türkler tarafından oluşturulan dini literatürün yanı sıra, Müslüman olmayan Türk gruplarının yaratılış/köken mitlerini de etkilemiştir. Doğrudan ya da dolaylı bir şekilde evliliğin kökeniyle ilgili soruya da odaklanan yaratılış/köken mitlerine (bunlar Radloff, Verbitskiy ve Devadari'nin aktarımlarıyla sınırlı tutulmuştur) bakıldığında bu etki açık bir şekilde görülecektir. İlk insanların yaratılışı ve Tanrı katından çıkarılarak yeryüzüne indirilişleri hakkında bilgi veren ilk metnimizde (Radloff aktarımı), evlilik kurumunun kökeninin, metinde açık bir şekilde ifade edilmemekle birlikte, Töröngöy ile Eji'den dünyaya gelen dokuz oğul ile dokuz kız arasındaki evliliklerde görüldüğüne hükmedebiliriz. Bu da anılan metnin, evliliği kökenini yasak meyve, Tanrı katından çıkarılarak yeryüzüne indirilmeyle ilgili anlatımlarda olduğu gibi, Musevilikle Hıristiyanlığın yorumlarına benzer bir şekilde izah ettiğini göstermektedir. Metinler içerisinde Musevilikle Hıristiyanlığın evliliğin kökeniyle ilgili yorumunu olduğu gibi benimseyen ve buna açık bir şekilde yer veren, Devdari tarafından aktarılan metindir. Maytere'nin Ülgen'e ağaçlarla birlikte yaratılan insanların üreyip çoğalabilmelerinin ancak "dişi"yle mümkün olabileceğini söylediği metinde (Verbitskiy tarafından aktarılmıştır), Âdem ile Havva'yı yaratılır yaratılmaz üreyip çoğalma emrine muhatap kişiler olarak takdim eden Tevrat'ın yaklaşımına benzer bir yaklaşım benimsenmiştir. İnsanın yaratılışıyla ilgili eski Türk yorumlarıyla Musevilikle Hıristiyanlığın ilk insanların yaratılışıyla ilgili yorumlarını karıştıran anlatının evliliğin kökeniyle ilgili izahı da Musevilikle Hıristiyanlığın evliliğin kökeniyle ilgili yorumlarına benzemektedir.

İncelenen anlatılar içerisinde doğrudan evliliğin kökenine odaklanan metin, üzerinde durduğumuz son metin olup Verbitskiy tarafından yayımlanmıştır. Anlatının evlilik öncesi insan topluluklarına (bu topluluklar içerisinde de özellikle kadınlara odaklanmıştır) yönelik bakış açısı, ilk dönem antropologlarının "ilkel" topluluklara yönelik bakış açılarını andırmaktadır. Evlilik öncesi insan toplulukları, henüz kültürlenmemiş/medenileşmemiş ya da sosyal bir varlık aşamasına geçmemiş topluluklar olup, düşünüş ve yaşayış biçimleri ile davranışlarıyla hayvanlardan farksızdırlar. Anlatı, bu "vahşi" insanların Ülgen'in Yara-Çeçen adlı bir "peygamber" vasıtasıyla müdahalesi sonrasında evrildiklerinden, akraba nedir bilen, evlilik kanunlarına riayet eden, hayvanlar gibi çiftleşmekten vazgeçen kültürel ya da medeni varlıklara dönüştüklerinden söz etmiştir. Anlatıdan çıkarılabilecek bir başka önemli -belki de en önemli- sonuç, insanların kabile dışı evlilik ya da "dış evlilik" üzerinden evlilik kurumuna

dünya üzerindeki hayatlarının belli bir döneminden itibaren sahip olduklarıdır. Anlatıda en bilinen biçimiyle evlilik kurumuna sahip olma ya da akraba bilincine ulaşma ve evlilik kanunlarına riayet, medenileşme göstergesi olarak takdim edilmiştir. Ülgen'in bir "peygamber" olarak nitelendirilebileceğimiz Yara-Çeçen üzerinden müdahalesiyle gerçekleşen bu medenileşme süreci, kadını kısıtlayan ve onu bazı olumsuz niteliklerle donatan bir süreçtir.

Yukarıdaki tespit ve yorumlar, daha önce de ifade edildiği gibi, Türkler arasından tespit edilip yayımlanan birkaç mitik anlatıya esaslanan sınırlı bir çalışmanın ürünüdür. Köken mitlerinin evlilik kurumunun kökeniyle ilgili ne söylediklerini bir bütün halinde tespit ederek daha derinlikli bir şekilde yorumlayabilmek için Türk toplulukları arasından tespit edilen diğer yaratılış/köken mitleriyle Kuzey ve Güney Sibirya Türklerinin mitik tefekkürlerini de yansıtan destan metinlerinin de incelenmesi gerektiği muhakkaktır. Bu konudaki daha kapsamlı ve derinlikli çalışmalar, Türk kültür mitleri üzerine yapılması gereken müstakil bir çalışmaya da zemin hazırlayabilecektir.

KAYNAKÇA

- ATA, Aysu (1997). *Nasirü'd-din bin Burhanhü'd-din Rabguzi Kısasü'l-Enbiyâ (Peygamber Kıssaları)-I Giriş-Metin-Tıpkıbasım*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- DENİZ, Gürbüz (2011). Kur'an'a Göre Hz. Adem (a.s.)'in Serüveni. *İslamî Araştırmalar Journal of Islamic Research*, 22(2), 89-105.
- GRAVES, Robert ve PATAİ, Raphael (2009). *İbrani Mitleri Tekvin-Yaratılış Kitabı*. (çev. Ömer. F. Oyal), İstanbul: Say Yayınları.
- GÜRKAN, Salime Leyla (2003). Yahudi ve İslâm Kutsal Metinlerinde İnsan'ın Yaratılışı ve Cennet'ten Düşüş. *İslam Araştırmaları Dergisi*, 9, 2003, 1-48.
- ĞAYSİNA, Fänirä (2013). *Başkorttarzıñ Diniy hem Mistik Legenda, Rivâyättäri*. Öfö.
- HATİBOĞLU, İbrahim (2011). İsrâiliyat. *İslam Ansiklopedisi*, C. 23, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 195-199.
- HOOK, Samuel Henry (1993). *Ortadoğu Mitolojisi Mezopotamya Mısır Filistin Hitit Musevi Hıristiyan Mitosları*. (çev. Alâeddin Şenel), Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- İNAN, Abdülkadir (1986). *Tarihte ve Bugün Şamanizm Materyaller ve Araştırmalar*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- LVOVA, E. L. vd. (2013). *Güney Sibirya Türklerinin Geleneksel Dünya Görüşleri İnsan ve Toplum*. (çev. Metin Ergun), Konya: Kömen Yayınları.
- ÖGEL, Bahaeddin (1989). *Türk Mitolojisi (Kaynakları ve Açıklamaları ile Destanlar)*. C. 1, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- TAŞ, İsmail (2011). *Türk Düşüncesinde Kozmogoni-Kozmoloji*. Konya: Kömen Yayınları.

VERBİTSKIY, V. İ. (1893). *Altayskie İnorodtsı*. Moskova.

YASDIMAN, Hakkı Şah (2011). Yılan, Havva, Adem Arasında Geçen Olaylara İslam ve Yahudiliğin Bakışı. *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XXXIV, 9-35.

URL-1:<http://www.fetva.net/yazili-fetvalar/biz-adem-a-sin-cocuklarinin-birbiri-ile-evlenmesi-sonucu-mu-cogaldik.html> (Erişim: 17.02.2016)